

Acésta fôia ese
cate 3 côle pe luna
si costa 2 florini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
10 franci cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu întregu.
Se abonéza la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiiu, séu prin posta
séu prin domnii co-
lectori.

Nr. 11.

Brasiovu 1. Iuniu 1871.

Anulu IV.

Sumariu. Momente d'in istori'a moderna a Greciei. (Continuare.) — Colectiune de diplome istorice transilvane. (Continuare.) — D'in pomelnicul martiriloru romani dela an. 184⁸/₉. (Continuare.) — Protocolulu sied. comit. — Bibliografia.

Momente d'in istori'a moderna a Greciei.

(Continuare.)

In Aprile alu an. 1818 capii heteristiloru avura órb'a cutezare de a se stramuta dela Odess'a la Constantinopole, unde gratia indolentiei sí lenei turcesci, isi continuara activitatea lor sub ochii politiei, sí inca cu zelu induoitu; pentrucà de sí Skufas morise in acelasi anu, dara Em. Xanthos sciù se adune impregiurulu seu între altii, pe vreo 7 barbati de ànima, cu carii elu in 22. Sept. 1818 subscrise unu actu strinsu secretu, compusu numai d'in trei puncte, care inse érasí semenà de minune cu acte de acelea secrete, dupa care lucrà sí se portà iesuitii.

Cu tóta acésta mare grija a capiloru de a se pazí secretulu, séu adeca tocma d'in acésta cauza, membrii differiteloru graduri ale societatei secrete dupa cinci ani de dîle perdiendu patienti'a, incepura a întreba d'in tóte partile, cà cine sí unde este *Αρχη*, adeca adeveratulu capu, conductoriu, generariu. Acésta nerabdare crescea cu atàtu mai multu, dupace directoriulu compusu de optu insi dedese conspiratiloru voia de a'si alege sí asedia preste totu, adeca nu numai in imperiulu turcescu, ci sí pe airea, de ess. in Austri'a, pe unde se aflà greci, eforfi filiali cu cercu de activitate, care semenà multu cu alu directoriulu centrale d'in Constantinopole. Asia auctoriloru heteriei nu le mai remase alta alegere, decâtu séu a esi pe fatia cu *Αρχη*, séu a remané de bajo-cur'a toturoru sí — precumu observase chiaru unu istoriografu grecu, a trece in ochii natiunei de certatori, de insielatori, carii cu misteriósele lor formalitati càtiva ani de dîle portara de nasu pe atàta lume de ómeni. Cu tóte acestea *Αρχη* inca totu nu era nicairi!

Între acestea impregiurari ce avea se facea sí incatrau era se dea directorii? Celu mai simplu midiu-locu de scapare d'in acea strimtóre ar fi fostu, cà se alega curendu pe unu *Αρχη*, se'lu proclame, sí apoi la momentu se'i sí puna sabi'a in mana. Dara pe cine? Domnii Caradgea, Constantinu Murusis, séu Alessandro Mavrocordatos cá proveniti d'in Fanaru, nu se bucurà de popularitate la poporu. Duoi ómeni au mai remasu, asupra carora se indreptara ochii lor cu óresicare incredere sí sperantia. Corfiotulu

Ioanu Capodistrias, ajunsu la rangul de comite, óre-candu secretariu de stat in insulele ionice, éra acuma ministru plenipotent alu imperatului Russiei, barbatu cu multa scientia, ageru diplomatu sí bunu politicu, tocma pentru acésta inse de unu caracteru camu problematicu, inpunea prin auctoritatea sa personale, inse nu castigà ànimele. Cu tóte acestea majoritatea votà pentru Capodistrias, candu d'in contra minoritatea strigà: Avemu trebuintia de sabia, éra nu de pena: Voimu pe Alessandro Ypsilantis. Xanthos temenduse de una desbinare periculósa, apucà pe calea de midiu-locu sí díse: Sí sabi'a, sí péna, sí generariu, sí diplomatu. Se'i invitamu pe amenduoi. Se invoira; éra mai tardíu, adeca in Februaru 1819 trimisera totu pe Xanthos prin Bucuresci sí Chievu la St. Petropole, spre a bate mai antaiu la usi'a lui Capodistrias. Acesta inse cá omu patítu sí bine cunoscundu tóta starea de atunci a Europei sí tóta cumplit'a potere a reactiunei concentrate pe atunci in asia numit'a aliantia sacra, sciendu cà mai virtosu Austri'a se va pune cu peptulu in favórea Turciei, se inbumbà cumu amu díce, pàna sub barba, vorbi cu cea mai mare reserva, rogà pe greci, cà se nu alerge in perire sí — cu unu cuventu refusà onórea. Xanthos petrecuse aprópe unu anu in Russi'a. In acelu tempu heteristii d'in Peloponesu inca se adunara la orasiulu Tripoliti'a, unde in Ianuariu 1820 alesera pe Ioanu Paparrigopulos sí'i dederà missiunea, cá mergendu sí elu la Russi'a, se caute pe *Αρχη*, se le aduca bani, arme sí scire sigura despre ajutoriulu rusescu. Lucru curiosu, cà faimosulu sí infricosiatulu Ali pasi'a dela Ianina, care se resculase in contra sultanului, totu pe acelu Paparrigopulos ilu denumise sí elu, pentru cá se'i cera ajutoriu dela Russi'a. Pe atunci adeca acelu tiranu cochetá cu grecii sí cu crestini in genere, numai pentrucà se'i póta castiga in partea sa sí in contra sultanului Mahmudu. Într'aceea Ali cá sí grecii nemerisera tempu fórte reu, pentrucà pàna atunci revolutiunile d'in Spani'a, Portugali'a sí Neapole apucasera a'si inaltia capetele lor in contra monarchiloru, carii dupa 1815 insielasera amaru pe acelea popóra. Asia imperatulu Alessandro, care in acelea tempuri cadiuse intr'unu felu de misticismu sí voià se aiba pace sí liniste perfecta, nu mai vrea se audia neci chiaru de iubitií sei greci.

Vediendu Xanthos că d'in St. Petropole nu pôte castiga mai multu, decâtu dechiaratiune de simpathii, sî aceea inca invelita in frase, se reintôrse la Moscva, de unde mersese la St. Petropole sî unde se află Alessandru Ypsilantis in garnisóna. Xanthos adeca incepuse a spera, că déca va reesi se inferbente fantasi'a acelu soldatu sî se'i aprinda patriotismulu lui grecescu, mai curendu se va îndupleca se ia comand'a suprema preste toti grecii armati.

Famili'a Ypsilantis séu Hypsilantis, séu cumu se pronuntia in limb'a noua Ipsilandi, isi trage numele seu dela comun'a rurale Ypsili, aprópe de Trapezuntu (Trebisonda), unde se dîce că ar fi vietuitu unulu anume Constantinu, carele in an. 1390 ar fi luat de socia pe fic'a imperatului Emanuilu III., de unde apoi acésta familia se lauda, că in venele densei ar curge sange imperatescu, ceea ce inse nu este adeveritu de locu. Totu dela Trapezuntu isi trage densa sî titlu de principe, ceea ce éراسي nu stă. Neci in istori'a imperiului bisantinu, neci la turci titlulu si rangulu de „princeps,” principe, prince, Fürst intru intielesulu feudalisticu europenu nu a fostu cunoscutu sî n'a essistatu neci-una-data, ci familiile fanariotice sî unele moldavo-romanesce amestecate cu celea, voidu a maimutí pe popórale europene, tradusera turcesculu Beg cu Princeps. Inse Beg, Bei, Bey in turcesce nu insemna neci mai multu neci mai puçinu, decâtu domnu, Herr, totu intru intielesu europenu, sî se dà acestu titlu de bei persóneloru militare de rangulu mai inaltu, capitaneloru de corabii sî prefectiloru de districte, carii cá semnu de rangulu au câte una códa de calu, candu d'in contra Beglerbeg, séu mai bene, Bei-ler-bei, adeca domnulu domniloru, este titlulu ce se dà gubernatoriloru de provincii cu câte trei códe de calu. Famili'a Ipsilandi, de sî vechia, a inceputu inse a joca rola politica numai d'in sec. trecut, de candu Alessandru Ypsilantis, fiulu lui Athanasie, se facuse dragomanu la Pórta, éراسي dupa aceea de duoe ori domnu in Munteni'a, unde se află elu sî in a. 1792, pre candu batai'a ruso-austro-turcesca inca totu mai curgea sî pe candu elu apoi fí redicatu d'in Bucuresci sî dusu la Brünn, de unde in urmarea pazei dela Iasi se reintôrse la Constantinopole. — Fíu-sen Constantinu amestecanduse tare in complotulu sî in nefericit'a revolutiune de atunci a greciloru, scapà de iataganu la Viena, pàna candu tata-seu ii midiu locí amnestia dela sultanulu. Dupa aceea Const. Ypsilantis ajunse dragomanu, apoi in 1799 domnu in Moldov'a sî preste puçinu in Munteni'a. In acelu tempu inse Const. Ypsilantis se amestecà in intrige rusesce in contra Turciei, d'in care cauza elu in a. 1805 isi perdú domni'a, éراسي capulu tata-seu in etate de 80 de ani cadíu la porunc'a sultanului pentru necredenti'a fiu-seu. Const. Ypsilantis apucase a scapa in Russi'a, de unde dupa noua dechiarare de resboiu in a. 1806 se reintôrse la Bucuresci cá comandante alu unui corpu de 20 mii de rusi, luà parte activa la tóte întreprinderile rusesce

in contra Turciei, atietià barbatesce revolutiunea serbésca, sî se incercà a rescola óراسي pe greci. Intr'aceea pacea dela Tilsitu inchiaia in 1807 de un'a parte intre Napoleonu I., de alt'a intre Prussi'a de atunci, trantita la pamentu sî intre Russi'a batuta, fu in multe respecte fatala pentru greci, si era p'ací se ingrópe sî pe romani. Atunci Const. Ypsilantis desgustatu fórte, se retrase la Chievu, unde morí in a. 1816 lasandu cu veduv'a dómn'a cinci fii in viétia. D'intre acestia Dimitrie sî Alessandru inbratiosiara carier'a ostasiésca.

Intr'aceea aici avemu de a face numai cu celu mai teneru, adeca cu Alessandru. Acesta nascutu in an. 1783, la 1805 fu primitu in academi'a militaria d'in St. Petropole; in 1809 se facú oficiariu in gard'a imper. calaretia. In guer'a franco-rusesca fu inaintatu la rangulu de maioru pentru una bravura essecutata la orasiulu Polock; éراسي in 27. Aug. 1813 isi perdú man'a dreapta prin una lovitura de mitralia. Mai tardíu se facú colonelu si adiutante alu imperatului Alessandru, éراسي in a. 1817 castigà rangulu de generariu-maioru, in care calitate i-se incredíu comand'a preste un'a brigada de husari.

Acesta era barbatulu, pe care Xanthos se simtí indemnatu a'lu recomanda greciloru de *Αγγλ.* Ipsilantis dupace întrebà sî pe Capodistrias intre patru ochi, sî aflanduse in nefericit'a parere, că indata ce elu va da turciloru prim'a lovitur'a, Russi'a vediendu un'a fapta complinita, va sî sarí in ajutoriulu greciloru, acceptà onórea sî rangulu ce i-se offerí. In 12. Aprile 1820 directoriulu heteriei ilu denumí de generariu-inspectoriu cu titlu de „Εὐεργετιστής.” D'in acelu momentu concentranduse potestatea sî comand'a in man'a unui ostasiu de professiune, conspiratii au sî inceputu a simtí, că acumu au de cine se asculte sî trebue se asculte. Sperantiele greciloru crescea cumu amu dîce, in proportiune geometrica, si cu atátu mai virtosu, că Ipsilantis venindu la Odess'a si de acolo la Chievu, se apucà indata de reorganisarea heteriei dupa nesce regule mai simple si mai precise, cumu si, cà-ci acumu apucasera a se inscrie la heteria si unii consuli si agenti consulari de ai Russiei. Unu regulamentu de 15 articlii puse pe heteristi sub cea mai strinsa disciplina ostasiésca. Tóte acestea si alte mesure preparative le luà Ipsilantis inca pre càtu tempu mai petrecú in Russi'a. Pàna in Iuliu 1820 ilu vedemu adeca facúndu caletorii intre St. Petropole si Moscva, unde se pune in cointelegere cu connationalii sei. In Iuliu vene la mama-sa in Chievu, unde petrecúndu, denumí pe George Olimpiades (capitanu Iordache) de generariu en chef alu armatei danubiane; éراسي de acolo luandu'si remasu bunu dela mama-sa ingrijata si intristata, trecú la Odess'a, de unde in 26. Aug. denumí pe Perrhaevos de generariu en chef alu armatei d'in Epiros. De aci incolu Ipsilantis isi descoperí planulu si dorinti'a sa de a trece elu insusi in Peloponesu cu scopu de a inaltí standartulu revolutiunei in 21. Martiu 1821.

Asupra acestui planu se escara mari certe intre fruntasii greciloru. Infocatulu archimandritu Dikaeos, cunoscutu sub nume de papa Flevas stă pe viétia pe mórte pe langa acelu planu; d'in contra Paparrigopulos trimisu inadinsu d'in Peloponesu si Perrhaevos sustienea, că grecii d'in Morea sunt fôrte lipsiti de arme si munitiune, d'in contra turcii de acolo sunt armati fôrte bene. Totu pe atunci capitanulu Savas, nascutu in insul'a Patmos, unu barbatu curagiosu si incaruntitu in totu feliulu de aventure, aflanduse la Bucuresci, in 25. Sept. 1820 ese cu planulu, că grecii se rescóle mai antaiu principatele romanesci, de ací se tréca iute in Serbi'a, Bosni'a, Hertiegovin'a, si asia pe acestu drumu se ajunga in Epiros si in Morea. In 1. Oct. 1820 vedemu pe heteristi adunati in cemeteriulu dela Ismailu si consultanduse pe mormente asupra venitoriului loru. Acea adunare decise cu majoritate, că revolutiunea se nu se incepa in principatele romanesci, ci ei că greci ce sunt, se stramute actiunea pe pamentulu patriei loru. Ipsilantis adoptà si confirmà acelu conclusu alu heteristiloru. Pare-se că totu la Ismailu s'a decisu, că heteristii d'in Constantinopole asteptandu un'a nópte furtunósa, se ia cu assaltu flot'a si arsenalulu, chiaru si capital'a, éra de voru potea, se puna man'a si pe sultanulu.

Dela Ismailu Ipsilantis trecù la Chisínau, unde trase la cumnatu-seu Katakazy. Aici inse nefericitulu omu se abate dela conclusulu stabilitu in Ismailu si decide a incepe actiunea in Moldov'a, si inca indata la 14. Novembre.

D'in acea dí caderea totale a întreprinderi lui Ipsilantis era că sigilata. In acelea tempuri in Moldov'a domnia dela 1819 incóce Michailu Sutsos, éra in Munteni'a Alessandru Sutsos. Amenduoi acesti domni in a. 1820 era informati de ajunsu despre planurile heteriei, pentrucá fatia cu aceea se se scia conforma in delicat'a loru positiune. Michailu Sutsos ajutá pe heteristi, inse numai pe sub mana in celu mai strinsu secretu. D'in contra Ales. Sutsos, neci-decumu nu le dá in buna, nu incuvientiá planurile loru, ci'i rogá se se asiedie si se se astepte emanciparea dela tempu si inpregiurari. Ipsilantis inse pretendea dela domnii tieriloru romanesci, că ei se lucre pe fatia si se dea heteriei totu feliulu de ajutória. In aceleasi díle intre capitanulu Iordache si intre Sava inca se escara mari discordii. De alta parte atátu tenerimea grecésca, càtu si alti greci si arnauti carii concurgea d'in tóte partile la Ipsilanti, ilu inpingea cu multu fanatismu si cu mai multe escesse in actiune. In 7. Ianuariu 1821 Ipsilantis se mai adressà inca una-data càtra Knézulu Serbiei Milosiu Obrenoviciu, invitandu'lu la inchiaierea unui tractatu federativu intre Greci'a si Serbi'a. Milosiu inse, care era mai inainte de tóte serbu, si care nu facea neci-una distinctiune intre grecii d'in Fanaru si intre turci, platí pe Ipsilantis cu vorbe

simpathice, dara se ferí a intra in vreuna solidaritate cu densulu.

In 1. Februaru 1821 móre Alessandru Sutsos in Bucuresci. Acumu ephori'a heteristiloru d'in Bucuresci crediendu că nu va mai fi nimeni care se se oppuna la resculara locuitoriloru Munteniei alaturea cu grecii in contra osmaniloru, incepura cu agitatiunile loru la lumin'a dílei, provocandu pe romani la arme. Mai in scurtu, heteristii greci se portá fatia cu romanii asia, că si cumu acestia nu aru cugeta despre fanarioti totu cá serbii. In fine totusi heteri'a punenduse in cointielegere mai alesu prin capitanulu Iordache cu Theodoru Vladimirescu, ilu induplecà pe acesta, că se intre si elu in actiune. Acelu Theodoru de origine d'in Romani'a mica (Banatulu Craiovei), sierbise in armat'a rusésca, in care s'a distinsu prin mai multe fapte de bravura, éra apoi s'a retrasu in patri'a sa cu rangul de oficiariu si decoratu cu ordinulu rusescu „Vladimiru.“ Theodoru inse pre langa ce éra dela natura omu fôrte prepunetoriu si aspru, apoi d'in caus'a neauditeloru inpilari si crudelitati, la care era supusa patri'a si natiunea sa, elu nutrea ura inflacarata nu numai asupra turciloru, ci si asupra greciloru fanarioti, carii sub protectiunea turcésca inpinsesera tíer'a pàna la marginea mormentului. Theodoru mai éra inca si ceca ce dícemu, omu astutu (viclenu), séu vorbindu mai chiaru, elu avù pàna la unu gradu órecare prudenti'a, pe care trebue se o aiba ori-caré isi propune a'si scapa natiunea si patri'a de sierbitute si perire. Asia Theodoru dete in buna lui Iordache si 'i promise că se va scula cu pandurimea romanésca, adeca cu acelu restu traditionale alu armatei romanesci, a carei memoria se mai pastrase in poporu, inca si dupace armat'a regulata se desfientiasa cu totul, nu numai prin reinti'a strainiloru, ci si prin culp'a romaniloru. Theodoru abia ajunge la Cerneti, adeca in vecinatatea ruineloru puntei lui Traianu, cu càtiva credintiosi ai sei, candu si emitte cunoscut'a sa proclamatiune, prin care spune lumei, că elu nu s'a scolatu in contra sultanului, ci numai in contra instrumentelorui lui, care sunt fanariotii si boierii.

Se întielege că acestu pasu alu lui Vladimirescu nu potea se convina lui Ipsilantis. Acestuia inse'i mai venira inca si alte sciri fôrte fatali. Intre heteristii d'in Constantinopole se aflà si unu Iuda Ischriotu, adeca unu grecu anume Asinakís, carele in societate cu Eustathios Galatis, fratele lui Galatis celui assassinatu la Hermione, descoperira politiei turcesci cu de-a meruntulu tóte planurile greciloru heteristi. Unu emissariu anume pop'a Aristidis, trimisu de Ipsilantis la Milosiu, fu prinsu si dusu la pasi'a d'in Vidinu; acelu preotu inse aflà ocaziune de a nimici scrisorile pe care le avea asupra sa, éra la Fetislam se aruncà de pre una stanca in Dunare. Ipatros, adiutantele lui Ipsilantis, trimisu la Ali pasi'a in Albani'a, fu prinsu in Macedoni'a si ucisu. Kamarinos, care fusese trimisu la St. Petropole,

incepù se spuna în gur'a mare, că tóte faimele despre venirea ajutoriului rusescu sunt mintiuni cornurate; apoi fiindu-că nu'lu putea face nimeni se taca, heteristii decisera a'i ascunde sórele, ceea ce se și întimplă. Tradarea și crudelitatile se inbuldiá un'a dupa alt'a; catastrof'a nu se mai putea amaná. Ali pasi'a înaltiasse stendartulu rebelluinei pe fortareti'a Kiaffa; locuitorii tienutului Suli*) facea minuni de bravura.

Acumu séu neci-un'a data, apoi esa ori cumu! dísiera heteristii adunati la Chisínau și pe airea. Asia Ipsilantis insocitu de fratii sei Nicolaos și Georgios, de colonelulu rusescu Kantakuzenos, de polonulu Garnofsky și de secretariulu seu Manos, manecara dela Chisínau în nóptea d'în 6. Martiu 1821, éra în 7. demâneti'a ajunsera la Sculeni, unde trecându Prutulu, sér'a ajunsera în Iasi, unde'lu asteptau conspiratii și ostasii cu multa larma și fanfara. „Am venitú cá se moriu cu voi!“ le dísé Ales. Ipsilantis. În 8. Maiu demâneti'a se și citea pe stratele capitalei moldovene una d'în proclamatiunile cele mai infocate, care se scriu în asemeni tempuri estraordinarie. Acésta era adressata către Helleni. Dupa aceea urmà alta proclamatiune cu dat'a dela Focsiani către „Daci,“ care inse n'a produsu neci umbra de enthusiasmu în poporulu moldavo-romanescu, ci d'în contra, ea esita d'în pen'a unui fanariotu, care chiamá pe romani în tonu de imperatu bisantinu sub comand'a sa, trebuia se sune la audiulu romaniloru că una satira amara. Ipsilantis inse d'în nefericirea sa, nu cunoșcea de locu amaratiunea sufletésca a romaniloru. Mai adaogemu la acésta, că elu chiaru și către boieri se portá cu neaudita trufia, îi lasá se'i stea în antecamera cu órele întregi, éra portarea sa către ei era cá și a unui imperatu către sierbii sei. În locu de a sei se aléga de comandanti câteva ómeni de capu și de ânima, elu se incongiurà de nisce ómeni corupti și crudi, precumu era Basilios Karavios, carele a macelatu pe comerciantii turci nearmati d'în Iasi și d'în Galati, éra mai tardú, candu a fostu se dea fatia cu turci armati, o a tulitu la fuga rusínósa. În locu se îngrijésca pentru magazine și munitiune dupa unu metodu rationabile, Ipsilantis apucá pe câte unu comerciantu avutu, pe care'lu despoia pâna la piele.**)

Se resumamu în puține cuvente cele dísé pâna aici despre Ales. Ipsilanti. Bunu soldatu, retu generariu, prea bunu patriotu, inse nullitate în politica.

Eram se uitu a însemna, că Ipsilantis scrisese

*) Suli este unu tienuta în Albani'a cá de 30 de sate, d'în care inse cinci comune muntene sunt multu renumite pentru estraordinariulu curagiu, nu numai alu barbatiloru, ci și alu femeiloru. Acésta parte de arnauti sunt crestini de legea resaríténa, pentru aceea 'i și vedemu luptandu mai totu-deaun'a alaturéa cu grecii în contra turciloru și arnautiloru turciti.

*) Mendelsohn-Bartholdi dice (Geschichte Griechenlands), că Ipsilantis ar fi storsu dela bancariulu Pavelu Andreas d'în Iasi 60 de mii de galbini sub pretestu că acesta ar fi în contra revolutiunei.

d'în Iasi totu în 8. Martiu către imperatulu Alessandru, pre candu acela se aflá petrecându la congresu în Laibach, de unde inse în urmarea împintenarei lui Metternich și a lui Gentz îi vení cu dat'a d'în 26. Martiu 1821 unu respunsu fôrte neplacutu, pentrucă de și acela era scrisu în termini blandi, totusi lipsea d'în elu ori-ce incuragiare. În 7. Aprile Ales. Ipsilantis ajunse abia cu óstea sa de-asupra Bucuresciloru la Colentin'a. În 9. intrà în capitala. Theodoru Vladimirescu venise de mai înainte d'în Romani'a mica și se asiediasse la monastirea Cotroceni.**) Sava cu arnautii sei cantoná în regiunea mitropoliei.

(Va urma).

Colectiune de diplome

d'în diplomatiulu comitelui Iosifu Kemény, care privescu mai alesu pe români (valachi).

(Continuare.)

Caroli Diploma quo Saxones sedium Medgyes, Selk et Sachelk ab exercituatione, victualium praestatione, et condescensionibus eximit, ea lege, ut annuatim ad Fest. S. Martini 400 Marcas argenti solvant.

1318. Cod. Dipl. T. I. p. 169.

Diplom'a regelui Carolu Robertu, prin care scutesce pe trei tienuturi sasesci dela sierbitiulu ostasiescu, dela prestatiunea de vidualia și de asia numitele condescensiuni, adeca de obligatiunea de a primi în ospitiu (în quartiru) pe regele și pe functionarii séu ómenii regelui, asia, în câtu acei sasi remanu scutiti inca și de onórea de a esí la óste atunci candu ese însusí regele; éra scopulu pentru care acei sasi sunt asia bene scutiti și crutiati de rege și de tíera, se arata a fi, pentru că cu atátu mai usioru se se înmultiésca numerulu loru. De alta parte că recompensa către statu li se impune obligatiunea, că se platésca pe fia-care anu tómu'a pe la St. Martinu câte patru sute marce bune de argintu finu.

Karolus Dei Gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex. Omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presens scriptum inspecturis, salutem in salutis largitore. Regalis culminis excellentiam sic oportet ad universa Regni sui negotia, et commoda intendere, ut subdite sibi nationes numero semper, et fidelitate augeantur, et gratis favoribus a Principibus presidentibus foveantur. Proinde ad universorum notitiam harum serie literarum pervenire, quod nos dilectorum et fidelium nostrorum Saxonum de Medgyes-Zeek, Seelk, et de Sachelk et ad easdem pertinentium de bono statu disponentes, volentes et iisdem nostris in temporibus numerositate populi augeantur, et in tranquillitate pacis et quietis perfruantur, de consilio Prelatorum et Baronum Regni nostri hys gratys et libertatnm prerogativis statuimus perpetuo fructuros, videlicet, quod ad easdem sedes

*) Sub Alessandru Ioanu I. (Cusa) luata dela calugarii greci și prefacuta în residentia de véra pentru Domnulu romaniloru.

pertinentes, ab honore nobiscum exercitandi sint absoluti et exempti. Item a datione victualium, et desensualium Regalium absolvimus eosdem, tali tamen conditione per ipsos assumpta, ut iidem Saxones de Medyeszek, de Seelk, et de Sacheek, ac universi ad easdem sedes quoquo modo pertinentes singulis annis circa festum B. Martini confessoris quadringentas marcas boni et fini argenti, cum pondere Scybinienſi, difficultate, et occasione qualibet non obstante, nobis dare et solvere tenebuntur, volumus etiam, ut in judiciis faciendis, et causis examinandis eandem consuetudinem habeant, et libertate utantur, quam Universitas Saxonum de Scybinio habere dignoscuntur. In cujus rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes concessimus literas duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus discreti viri Magistri Joannis Albensis Ecclesie Prepositi aule nostre Vice-Cancellarii et Archidiaconi de Kukullo dilecti et fidelis nostri, anno Domini Millesimo Trecentesimo Decimo Octavo*), Venerabilibus Patribus domino Thoma Dei Gratia Strigoniensis, locique ejusdem comite perpetuo, Ladislao Colocensi aule nostre Cancellarii Ecclesiarum Archiepiscopis, Stephano Wespremiensi, Martino Agriensi, Joanne Nitriensi, Augustino Zagrabienſi, Ladislao Quineeclesiensi, Nicolao Jaurinensi, Benedicto Chanadiensi, Georgio Syrmienſi, Benedicto Transylvano, et Iwanka Waradiensi Eppis ecclesias dei feliciter gubernantibus. Demetrio Magistro Tavernicorum nostrorum, Dominico Palatino, Lamperto Iudice Curie nostre, Petro filio Compoldi Magistro Tavernicorum Domine regine consortis nostre carissime, ceterisque nobilibus Regni nostri Comitatus tenentibus et honoribus**).

1320. Cod. Dipl. T. I. pag. 191.

Acestu documentu emanatu dela capitulu d'in Alb'a-Iuli'a, interesantu d'in punctulu de vedere alu dreptului publicu

*) Eder in Felmero p. 33 huic diplomati praeter annum 1318 apponit etiam diem, ut pote „XIII. Kalendas Februarii.“

NB. Membranae cum funiculo sericeo rubro flavoque apensum est Caroli I. Regis Sigillum Majestaticum duplex, ejus epictor reperitur Batthyany Leg. Eccl. T. I. p. 460 asservatur vero Diploma hoc in Tabulario sedis sax. Mediensis.

**) Not'a Red. Casuri de acestea de sententie, inse si de certe forte aprige escate intre sasi si intre aristocratia pentru sierbitiulu ostasiescu, pentru contributiuni si ospitalitate, sunt forte dese in istoria Transilvaniei, si ele se intendu inca si pana dupa emanarea diplomei leopoldine. Sasii se apară d'in respoteri de inpilarile regiloru, vaivodiloru, boieriloru. De aici vene, că mai anume in tienuturile d'intre riurile Olta si Ternave neci-unu sasu nu'ti dă bucurosu „salasiu,“ era in unele comune te totu mana dela unu vecinu la altulu, pana ce, seu te au scosu cu totulu d'in satu, seu că ai ajunsu in partea comunei, in care locuescu romanii; că-ci adeca sunt forte rare acelea comune rurale, in care se locuesca sasii cu romanii seu cu ungurii amestecati, ei d'in contra, ei locuescu cu totulu separati, si avemu inca si esemple de acelea, unde in tempurile mai noue chiaru romanii nu voira se'si cumpere case in partea comunei locuita de sasi. Aici vedi separatismulu seculariu produsu prin geniulu acestoru popora, că si prin religiune si prin legi, leitu poleitu, precumu ilu mai afli inca numai in Orientu.

transilvanu, coprinde unu protestu alu lui Stefanu de Dengeleg castellanu alu fortaretiei Balvanus, fiu alu lui Deseu vaivodu alu Transilvaniei, in contra filoru lui Apa, anume Niculae si Iacobu, carii cu ocaſiunea esirei la oſte a toturoru nobililoru d'in cele siepte comitate ale Transilvaniei sub comand'a vaivodului provocatu la acēsta de cātra regele Ungariei, au ridicatu pe omenii loru si pe iobagi d'in comunele pe care le posiedea si preste care domnea ei, si au calcatu hotarale cetatiunei Balvanus, era apoi aceiasi frati fii ai lui Apa, de si scia că processese care se ridica pe territoriulu Transilvaniei, trebue se fia duse, pertractate si decise in tribunallulu vaivodului, totusi ei in cerbici'a loru au cutezatu, că processese de miediune intentate sasiloru d'in Ampoiti'a si d'in Abrudu se le duca la tribunalele regelui, ceea ce este spre forte mare dediosire, unu attentatu neaudit in contra drepturiloru domnului vaivodu, carele este si comite de Zonucu (Solnocu).

Nos Capitulum Albensis Ecclesiae Beati Michaelis Arch. Transylvaniensis. Omnibus quod Beke filius Stefani de Dengeleg Castellanus de Balvanus Magnifici viri Deseu Vajvodae Transylvani et Comitſ de Zonuk coram nobis personaliter constitutus graviter exposuit, qualiter Nicolaus et Jacobus filii Apa non audito ipso magnifico viro Deseu, nunc in exercituatione universitatis Nobilium VII. Comitatum Transylvanorum, ex mandato Regie serenitatis occupato, et detento, per homines et jobbagiones suos de terra Bend et Malum reliquisque possessionibus suis continuo metas ipsius Castri Balvanus infestare precummant, quin imo licet totus Comitatus de Zonuk partium Transylvanarum ejusque possessiones iudicio ipsius Domini Vajvode vi muneris sui Vajvodalſ subessent, tamen ipsi contempta auctoritate Domini Vajvode, differentiam metarum coram magistro Demetrio Tavernicorum Domini Regis per Dominum Regem pro iudice ad Capitulum nostrum contra hospites de Ompoicza, et Obrudbana deputato in derogamen ipsius Domini Vajvode valde magnum, dirimendam trahere pertinaci ausu voluerint, hinc ne per inauditum adtemptatum isthoc iuribus Domini Vajvode et Comitſ de Zonuk partium Transylvanarum cui quidem Comitatuſ predecessores quod sui Vajvode Transylvani ab olim jugiter prefuisse plena potestate dignoscuntur, detrimentum inferri continget, contra filios Apa dictos protestando coram nobis contradixit, harum nostrarum vigore, et testimonio literarum mediante. Datum in Octavis Pentecostes, anno Domini M. CCC. XX.*)

Editum est in „Nemzeti Társalkodo 1830“ p. 206 per J. C. Kemény.

Testimoniales Thomae Vajvodae Transilvaniae in Termino Octavali 1322. e confluxu Regni nobilium, Siculorum et Saxonum super eo expeditae, quod magister Gyegus, filius Nicolai pro se et fratre suo Jacobo filio Apa, in Regni comitiis contra Comitem de

*) Not'a Red. Éca unu testimoniu illustru despre vechi'a autonomia a Transilvaniei in ramur'a judecatorésea.

Acolo, unde fusese odeniōra cetatiui'a Balvanus, alias Bálványos, in comitatulu Solnocu interiore, astadi este comun'a numita Ungurasiu.

Bertesu, 12. Sept. 1848 Popu Onutia, 1 femeia, executata la mörte prin tribun. revolutionariu.

Popu Filipu, 1 barbatu deto.

29. Maiu 1849 Ignatu Francu, 1 barbatu, spen-diuratu prin Teleki Sándor.

Betleanu (Betlen), Febr. 1849 1 barbatu ucisu de insurgenti.

Bothaz'a, 17. Febr. 1849 d'in Ghirisiu 1 barb. deto.

19. Aprile si Martiu 1849 d'in Bothaz'a 2 barbati deto.

Beresu (Bretecu?), 13. Aprile 1849 Chiforu Ionu, Panca Ionu, Panca Stefanu, Brami'a Mitru, Cocanu Andreiu, 5 barbati, executati la mörte prin sententi'a tribunaleloru revolutionarie.

Budatelecu, Martiu 1849 6 barbati prin insurgenti ucisi.

Aprile 1849 1 barbatu deto.

Dumbrava, 7. Martiu 1849 3 barbati ucisi prin Szaradi sub comand'a lui Jenei Jösi.

Domokos, 12. Noembre 1848 2 barbati ucisi prin insurgenti.

Sangeru, 25. Oct. 1848 5 barbati deto.

Ercea (Iercea), Febr. 1849 1 barbatu deto.

Faragau, 5. Aprile 1849 20 barbati deto.

Fauresci (in distr. Cet. de pétra), Noembre 1848 9 barbati deto.

Fel-Ör (Iuriu-de-susu), 1 barbatu deto.

Felpismik *), Ian. si Febr. 1849 2 barbati deto.

Fizesiu, 2. Febr. 1849 1 barbatu deto.

Földvár-meleg (Cetate de pamentu in com. Dob.), Ian. 1849 d'in Földvár 10 barbati si 1 femeia deto.

Frata, Martiu 1849 d'in M. Frata 25 barb. deto sub conducerea lui Gyuri Pál si Kádár Pál.

Galganya (Galpia), Febr. 1849 d'in M. Szt. Márton 6 barbati ucisi de insurgenti.

Gambutiu, Aprile 1849 d'in Keteze 2 barb. deto

Golda(?), 1849 1 barbatu puscatu de insurgenti.

Gurgiu, 2. Martiu si 28. Febr. 1849 2 barbati deto prin Vidy Mihály d'in S. Reginu si Begnari d'in Felfalau.

14. Aprile 1849 1 barbatu ucisu prin Lörintz János d'in Gurgiu.

14. Martiu si 12. Aprile 1849 Maria Filipu, Ciorba Pantilimonu, 2 barbati. Credintiós'a familia Moldovai fu exterminata mai de totu.

Aprile 1849 Moldovai Danila, Moldovai Ionu, Moldovai Simionu, Moldovai Ioanu, Moldovai Ilie, Regineanu Mitru, Moga Petrea, Sara Costanu, 8 barbati. Tóta vin'a acestei familia fu, pentrucà a juratu credintia imperatului in Monoru. Cantaretiulu Ilie fu ucisu in modulu celu mai barbaru, i s'au trasu unghiele, apoi i s'au taiatu pre rendu degetele, apoi manurile. La incuisionu fura torturati toti in modulu celu mai infioratoriu; fia-care a capatatu câte

100 de bâte; insii judecatorii i-au demicatu cu sabiele. Astfeliu torturati prin venatorii unguresci, cu manurile si petiorile frante, si cu capetele sparte, — in urma fura tiraiti de diumatate morti pana la loculu de condamnare, unde fura inpuscati.

24. Aprile 1849 1 barbatu ucisu de insurgenti.

NB. Mai multi locuitori d'in satulu Bec'a romanesca (O. Bölkény) fura tiraiti si batuti cu câte 80, 95, 100, 150 si 200 de bâte. Sara Postanu au capatatu 200 de bâte, in urm'a carora mori; altii totu in urm'a acelora si astadi sunt schilavi. Tóte acestea sententie barbare sunt facute prin consatenii loru unguri d'in satulu Bec'a, cari fura totu-odata si ghidi (carnefici) in Gurgiu. Afara de acestia sunt mai multi d'in cerculu Gurgiului, cari in tempulu revolutiunei au siediutu in aresturi si fura maltratati cu câte 50, 200, 220 si 230 de bâte, seu fura torturati astfeliu, câtu au remasu pentru tóta viéti'a nepotentiosi, schilavi (Krüppel).

Golcu, 6. Martiu 1849 Germanu Ionu, Onufreiu, Colciaru Mironu, 3 barbati, fara ucisi la mandatulu lui Szentpáli Dani.

Grebenisiu, 1848 1 barbatu si 1 femeia ucisi de insurgenti.

Martiu 1849 Ladoiu Vasilica, Melea Ionu d'in Grebenisiu, 2 barbati, ucisi la mandatulu lui Szabo Lajos.

Gyéke (Iac'a), Martiu 1849 Cesieranu Constantinu, Fizesianu Dumitru, 2 barbati, executati la mörte la mandatulu lui Macskási Paulu.

Martiu 1849 Fizesianu Const., Moldovanu Stef., Lumpertianu Ionu, Iacanu Stef., toti d'in Catina, 4 barbati, omoriti la mandatulu lui Biras (?) István.

Darabanu Alexius, 1 barbatu, la mandatulu lui Ramantzai Elek.

Turcu Eustachius, 1 barbatu, la mandatulu lui Banos István.

Hudacu, 14. Febr. 1849 Lupu Todoru, Popu Siandru, Lupu Vasilie, Lupu Ionu, Nicolectiu Todoru si Iacobu Bru..., 6 barbati. Acestia fura cercati judecatoresce sub conducerea oficiarului de venatoriu Macskási Antal; fura dechiarati de insurgenti cá criminalisti politici, si trimisi la M. Osiorheiu, fura puscati inse pre drumu de către escortatori (Eskorte-mannschaft).

7. Martiu 1849 Albu Gora si Lupu Ionu, 2 barbati, omoriti de insurgenti.

Iacobu Vasilie, Iacobu Dumitru, Lupu Mihaila, Lupu Petru, Lupu Filipu, Lupu Ionu, Manu Vasilie, Manu Toaderu, Trandasiu Ionu, Trandasiu Toaderu, Trandasiu Simionu, Popu Craciunu, Trandasiu Mitru, Trandasiu Costanu, Nechita Matu, Tomsia Toaderu, Tomsia Dumitru, Butilca Georgiu, Olseanu Simionu, Fejesiu Sandu, Fejesiu Vasilie, Fejesiu Ionu, Popu Constantinu, Popocu Petru, Popu Florea, Lupu Nicolae, Papu Toaderu, Manu Maria, Lupu Vasilie, Lupu Ionu, Popu Toaderu, Lupu Lina, Manu Ionu, Manu Georgiu, Lupu Ionu alu Florei, Manu Ionu, Tran-

*) Neci-unu comuna d'in Transilvani'a nu e cu acestu nume schimositu cu totulu.

dosiu Obressa — toti d'in Hudacu, 36 barbati si 2 femei. In 7. Martiu 1849 judele de cercu (szolgabíró) Bocskor Mihály demandà sateniloru că se remana fiacare pre acasa, că-ci se va alege jude comunale; indata inse dupa aceea fù incungiuratu satulu de vreo 300 militari d'in corpulu venitorescu alu lui Ienei. Observandu locuitorii acésta, cunoscuro planurile de tradare ale insurgentiloru, si fugira si se ascusera pre unde potura; inse nu la toti le-a succésu se fuga; deci aceia carii remasera in satu, si anume 10 individi fura inpuscati, ér la ceialalti li s'au taiatu capetele cu securi. — Se crede, că acésta barbaria a fostu essecutata de ofiririi de insurgenti Macskási Antal si Logyin (?) Ferentz.

Popu Stefanu, Popu Toma, Albu Constantinu, Tomsia Ioana, Lupu Vasilie, Butilca Dumitru, Fodoru Seraculu, Lupu Georgiu, 7 barbati si 1 femeia, fura omoriti la comand'a conductor. de insurgenti (nu se scie care) fără sententia formala.

31. Martiu 1849 1 barbatu fu inpuscatu de insurgenti.

26. Maiu 1849 1 barbatu deto.

Caianu (Kállian), Aprile 1849 d'in Pele 3 barbati inpuscati sub Macskási Pál.

Camarasiu, Aprile 1849 2 barbati inpuscati de insurgenti.

Februariu 1848 d'in Tiagsioru 1 barbatu si 1 femeia deto.

Martiu 1849 d'in Budatelcu 1 barbatu deto.

Febr. 1849 d'in Mehesiu 2 barbati deto.

19. Aprile 1849 d'in Mehesiu deto.

Casva, Aprile 1849 d'in Visiulea 1 barb. deto.

Catin'a, Aprile 1849 d'in Catina 3 barbati ucisi de insurgenti.

Kincses, 20. Martiu 1849 1 barbatu deto.

Királyfalva (Craifalau), Aprile 1849 d'in K. Nyulas 3 barbati inpuscati de insurgenti.

D'in M. Márton 1 barbatu deto.

Kis-Czeg (Tiegusioru), Martiu 1849 1 barbatu deto.

Kis-Nyulas (Milasielu), Aprile 1849 d'in K. Nyul. 8 barbati deto.

Köbölkut (Tibulca), Martiu 1849 Budianu Vasilie, Suciú Iosifu, Suciú Ionu, Suciú Luca, toti d'in Cheti'a, 4 barbati, esecutati prin sententi'a tribunalului revolutionariu.

Banica Samuila, 1 barbatu deto.

Körösfő (Crisau), Oct. 1848 d'in M. Lechintia 4 barbati ucisi de insurgenti.

Cocu, d'in Cocu 6 barbati deto.

Kosoa (Casva?), 10. Martiu 1849 6 barbati si 1 femeia deto.

Körtvélyfája (Curtifaia), 1 Noembre 1848 2 barbati prin secui mai intaiu torturati, apoi inpuscati prin gura.

Kurtikap (?), Noembre 1848 5 barbati ucisi prin insurgenti in modu barbaru.

Aprile 1849 5 barbati deto.

Cusieliu (Kusaly), Noembre 1848 1 barb. deto. Lapos, Lapusiu (care?), Dec. 1848 3 barbati ucisi prin conductoriuulu de insurgenti.

Leginu (Légen), 20. Martiu 1849 d'in Mehesiu 1 barbatu ucisu de insurgenti.

Aprile 1849 d'in M. Frata 1 barbatu inpuscatu de insurgenti.

Martiu 1849 3 barbati deto.

Lechinti'a, Nicora Dumitru si Olteanu Simionu, 2 barbati, omoriti la mandatulu lui Szabo Lajos.

Martiu 1849 Nechita Petrea, Marcu Toaderu, Moldovanu George, Netiutia George, Oroianu Vasilie, Moldovanu Todoru, Netiutia Dumitru, Samargitanu Ilie, Degeratu Ilie, toti d'in Deleu (O. Déllő), 9 barbati, omoriti la mandatulu lui Szabo Lajos.

Libánfalva (Ibanesci), 2. Martiu 1849, Danu Filipu, Petru Pentelei, Danu Ionu, Petru Ionu, Todoranu Mihaiu, Todoranu Iacobu, Todoranu Precupu (d'in Ibanesci), 7 barbati, fura trimisi sub conducerea lui Macskási Antal 300 de soldati d'in corpulu lui Ienei spre desarmarea locuitoriloru d'in Libánf., satulu fu depredatu a 2 óra, si acelora ce nu potura fugi, li se taiara capetele cu securea.

Glig'a Vasilica, Vasile Ciganu, Fodoranu Onea, Danu Toaderu, Danu Ionu, Chirte Vasilica, Mateiu Mateiu, Ceouse Dumitru, Todoranu Mihailu, Todoranu Ana, 9 barbati si 1 femeia, omoriti prin sententi'a comitetului revolutionariu.

Lumpeni (Lompert), Martiu 1849 Silvasianu Nicolae d'in St. Georgiu, 1 barbatu, fu omoritu la mandatulu conduc. Butnaki.

Radu Gligore d'in St. Petru, 1 barbatu, esecutatu la arbitriuulu crudu alu lui Mohai János.

Aprile 1849 d'in Sioptieru 1 barbatu ucisu de insurgenti.

Reciu (Mező-Rüts), Oct. 1848 d'in M. Datoiu 8 barbati si 1 femeia ucisi sub conduc. lui Butnaki Szöts Ferentz.

M. Laca, 1849 Batemeiu Gregorie d'in Beld, 1 barbatu ucisu prin Macskási Pál la mand. lui Béldi.

M. Ludosiu 1849 d'in M. Ludosiu 29 barb. ucisi de insurgenti.

Noembre 1849 d'in M. Bogata 3 barbati ucisi sub cond. lui Lázár Dénes.

Bogata (M. Bogáth) Noembre 1848 d'in Bogata 5 barbati deto.

Noembre 1848 3 barbati ucisi la mandatulu lui Szabo Lajos et c. Lázár Dénes.

Martiu 1849 2 barbati ucisi de insurgenti.

M. Bodosiu, d'in M. Bodosiu 9 barbati deto.

Martiu 1849 d'in M. Grebenisiu 8 barbati ucisi sub cont. Lázár Dénes si Szabo Lajos.

Martiu 1849 d'in Sentea 2 barbati ucisi de insurgenti.

Martiu 1849 13 barbati deto.

Lapedatu Nicolae, Lapedatu Simionu, Kiroanu Ionu, 3 barbati, esecutati la mórte d'in mandatulu lui Szabo Lajos.

(Va urma.)

Nr. 109—1871.

Protocolulu siedintiei estraord. a comit. asoc. trans.

tienute in 11. Maiu c. n. 1871 sub presiulu dlui vicepresied. Iacobu Bolog'a, fiendu de facia domnii membrii P. Dunc'a, E. Macelariu, B. Ursu, I. Tulbasu, Z. Boiu, I. V. Rusu, V. Romanu, I. Maximu si I. Cretiu.

§ 68. Presiulu arata, cã acẽsta siedintia estraordinaria s'a aflu indennatu a o conchiemã cu scopulu, de a se luã la pertractare raportulu comisiunei esmise, conformu conclusulu comitetulu d'in 6. Sept. 1870, in caus'a fondulu de academia; deci pofesce pre referentele comisiunei amentite, Vis. Romanu, cã se raporteze in cestionatulu obiectu.

Dn. referente dã cetire raportulu comisiunei, d'in carele resulta, cã resp. comisiune, in privinti'a esecutarei conclusulu adunarei gener. dela Naseudu d'in 8—10. Aug. 1870 p.) XVII. §. 3 lit. a, b, c si d, relativu la procurarea midiulóciloru necesarie la infientiarea si susutienerea unei academii romane de drepturi, aflã cu cale a face urmatóriele propuneri:

a) se se faca inainte de tóte unu apelu cãtra publicu, in privinti'a contribuiriloru la fondulu academiei;

b) se se faca o cerere cãtra ministeriulu de cultu si instructiune, pentru esoperarea unei sume d'in cuti'a statulu;

c) se se recuire asociatiunile sorori d'in Aradu si Cernauti, cã se conlucre la acelu scopu;

d) se se tiparẽsca apelu de sub a) separat in 5000 esemplaria si spre a i-se dã cea mai intinsa publicitate, se se trimetia: 1) toturor redactiuniloru foiloru romane d'in Austro-Ungari'a si d'in Romani'a, cu care ocaziune se se róge acele redactiuni, a sprigini aceea intreprindere; 2) se se trimetia in numeru corespondietoriu pre la tóte comitetele despartimenteloru tienutali, si unde aceste inca nu suntu infientiate, la colectorii resp.;

e) apelu si coprensulu cererei de sub b) se se comunice cu comitetele asociatiuniloru d'in Aradu si Cernauti, inainte de a se dã publicitatiei;

f) se se tiparẽsca cõle de subscriere rubricate in 5000 esempl., si se se trimetia in totu loculu, unde se trimete apelu;

g) tóte spesele atãtu cu tipariturile de acumu, cãtu si preste totu, in caus'a fondulu de academia, se se suporte d'in acestu fondu.

Totu-odata aduce presiulu la cunoscientia, cã dn. Vis. Romanu, cã membru alu comisiunei si alesu referente alu aceleiasi, a elaborãtu charthiile, resp. conceptele indigitate sub a, b si c, pe care comisiunea desbatendule si facundule de ale sale, le recomanda onor. comitetu spre esaminare si primire.

In urmarea acestora presiulu pofesce pre comitetu, a se enuncia asupra cestiuinei, dẽca voiesce, cã mai antaiu se se puna la discussiune propunerile coprense in raportulu comisiunei? sãu a procede nu-

mai decãtu la cetirea si discussiunea testulu elaboratelu, pregatite de aceeași comisiune?

Comitetulu decide a se luã la discussiune mai inainte propunerile comisiunei, si apoi a se procede la esaminarea elaboratelu.

§ 69. In legatura deci cu conclusulu d'in §-lu precedente (68), presiulu submite la discussiune propunerile comisiunei, indigitate sub lit. a, b, c, d, e, f si g d'in raportulu cestionatu.

Aceste propuneri priminduse cu unanimitate, se ridica la valóre de concluse.

§ 70. Dupa aceea se dã cetire elaboratelu, respective conceptelu indigitate in raportulu comisiunei si recomandate de aceeași, cu provocare la dispusetiunile de sub a, b si c, (vedi §§. 68 si 69).

Punenduse la discussiune cestionatele elaborate, comitetulu dupa debateri serióse, la care participa mai toti membrii de fatia, le aflã pre deplinu corespondietórie scopuriloru intentionate, prin urmare decide: a se primi in totu cuprensulu lor (en bloc), si secretariatulu se insarcinẽza cu esecutarea acestui concludu, conformu indigitariloru coprense in §. 68.

§ 71 Verificarea protocolulu siedintiei acesteia se incredintiẽza domniloru membrii Dunc'a, bar. Ursu si Macelariu.

Sibiiu datulu cã mai susu.

Iacobu Bolog'a,
vicepresied.

I. V. Rusu,
secret. II.

S'a cetitu si verificatu in 13. Maiu c. n. 1871.
P. Dunc'a. B. Ursu. E. Macelariu.

Ad Nr. 109—1871.

Inaltu ministeriu reg. ung. de cultu si instructiune!

Intreg'a istoria si epoc'a nãstra cu deosebire ne demustra, cã adeverat'a taria, marire si avutia a unui statu, o face scientia si cultur'a cetatieniloru sei.

D'in caus'a acẽsta, cultivarea scientieloru si educatiunea cetatieniloru a fostu si e unu obiectu de principala ingrigire a guberneloru; in bugetele toturor stateloru aflamu cifre considerabile pentru subventiunarea instituteloru de cultura pre totu anulu.

Este unu adeveru durerosu, cã natiunea romana d'in Austro-Ungari'a, nu e inaintata in cultura asia, precumu cere spiritulu tempulu si interesulu statulu. Inse activitatea ei si rezultatele acesteia, pre terenulu culturei, cu deosebire de 20 ani incóce, de candu adeca se bucura si densa de mai multa libertate, in comparatiune cu puçinele midiulóce, de care dispune, dovedescu mai pre susu de tóta indoiel'a, cã natiunea romana nu d'in vin'a ei e remasa in cultura, ci adeveratele cause suntu a se cautã in istoria seculiloru trecuti.

In susu-amentitulu periodu, cu deosebire, natiunea romana a facutu relative progrese, cã ori-care altu poporu, si a datu probe vii despre voientia si capacitatea sa de cultura.

Unu fruptu alu activitatiei memorate, este si „asociatiunea transilvana pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu,“ carea de 11 ani n'a lipsitu a conlucrá si ea, dupa modestele-i midiulóce, la important'a opera a culturai poporului romanu.

Dar realizarea perfecta a scopului e inca departe; greutatile, ce mai sunt de invinsu, sunt inca multe. O natiune numerosa de 3 milioane, cumu e cea romana d'in Austro-Ungari'a, n'are inca neci un'a scóla inalta propria; ér fara de institute superioare, infloarea scientieloru si promovarea culturai generale, este o imposibilitate.

S'a semtitu, ce e dreptu, inca de multu la natiunea nóstra trebuinti'a de scóle înalte. In a. 1849, 1850 si 1851 natiunea prin barbatii de incredere si mandatarii ei, a rugatu de repetite ori pre inaltulu regimu pentru deschiderea baremu a unei facultati juridice romane, d'in midiulócele statului. Totusi trebuinti'a asta ardiatoria, a remasu pâna acumu neinplenita. Ér astadi impregiurarile, cari justifica in deosebi necesitatea si folosulu unui atare institutu, s'au inmultitu fórte, in càtu acésta „asociatiune“ si-ar neglige o datorintia principala, candu ar remané indiferenta, fatia cu unu factoriu de cultura, de atata importantia.

Considerandu deci opiniunea publica manifestata le romani in dílele nóstre cu multa taria in privint'i'a unei academii romane de drepturi; considerandu trebuinti'a greu semtita si neamanabila, ce au astadi romanii de atare institutu; considerandu misiunea sa de cultura: „Asociatiunea transilvana“ in adunarea ei generale tienuta la 9. Aug. 1870 in opidulu Naseudu, a concludu cu unanimitate, la punctulu prot. XVII., a luá ea insasi initiativ'a procurarei midiulóceloru recerute pentru infientiarea si susutienerea unei academii romane de drepturi si a insarcinatu pre subsemnatulu comitetu alu ei, cu esecutarea acelu concludu.

Calile ce ne a indigitatu adunarea generale spre acestu scopu sunt in prim'a linea:

- a) contribuirile voluntarie ale romaniloru;
- b) ajutoriulu statului;
- c) contribuirile ori-caroru altoru benefacatori.

Dupace d'in sorgintile indicate sub a) si c) anevoia se va poté scóte unu capitalu de 600,000 fior., si respect. unu venitu anuale de 30,000 fior. càtu a afluatu asociatiunea nóstra, cà se recere pentru fondarea institutului memoratu: Comitétulu subsemnatu spre a corespunde insarcinarei primite dela adunarea generale, si spre a realisá scopulu intentionatu, isi permite in numele „asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu“ si in numele santei cause a culturai unui poporu, — a rugá cu profundu resp. pre in. ministeriu reg. ung. de cultu si instructiune:

Cá inaltu acelasu, se benevoiésca a esoperá d'in tesaurulu statului o suma corespundietória pre sém'a infientiandei academii romane de drepturi.

Comitétulu subsemnatu este auctorisatu a luá in

primire si a administrá in contu separatu, sumele incurse pre ori-ce cale pentru infientiarea academiei amentite.

Nu vomu reflectá aici la meritele, ce a raportatu natiunea romana in toti tempii pentru statu, neci la contributiunile, cu care unu poporu de 3 milioane, concurge pre totu anulu la benele si prosperarea statului; cà-ci tóte aceste fiendu deplinu cunoscute inaltului nostru gubernu, acesta va aflá, cà umilit'a nóstra cerere acésta, e basata pre principiulu egalei indreptatiri, pre principiulu dreptatiei si ecuitatiei.

Dar si candu n'amu avé atâtea temeuri ponderóse pentru rugarea nóstra, scimu, cà misiunea civilisatoria a monarchiei austro-ungare, stà in a promová dezvoltarea culturai toturoru popóraloru sale, si inainte de tóte, in a sprigini, pre terenulu culturai generale, nationalitatile remase indreptu, fara vin'a lor.

In deplina sperantia, cà in. ministeriu reg. ung. de cultu si instructiune, nu va dá neci candu uitarei interesele de cultura, ale unui insemnatu membru alu familiei celei mari de popóra d'in imperiulu nostru, ale natiunei romane; in credintia, cà umilit'a nóstra cerere de mai susu va aflá o resolvire favoritoria, suntemu cu profunda veneratiune

Ai inalt. ministeriu reg. ung.

Sibiiu in 11. Maiu 1871

plecati servi

Comitétulu asoc. trans. pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu.

Ad Nr. 109—1871.

Càtra directiunea, resp. comitetulu asoc. pentru cultur'a poporului d'in Aradu si Cernauti.

Nu incape indoiéla, cà cele trei asociatiuni sorori ale natiunei romane d'in monarchi'a austro-ungara, intielegemu „Asociatiunile pentru cultur'a poporului romanu dela Sibiiu, Aradu si Cernauti, sunt fruptulu convictiunei generale a natiunei, ca numai ajutanduse ea insasi pe sine, va fi ajutata, sunt efectulu credintiei, ca in unire e puterea, sunt inceputulu dezvoltarei adeveratelor fortie nationali, sunt semnele desteptarii mantuitóre si probe vii, ca natiunea a intielesu vócea tempului si cunósce acumu adeverat'a cale, pe care póte se ésa d'in labirintulu intunerecului la o sórte mai demna de ea.

E calea culturai.

De-si fia-carea d'in asociatiunile numite si-are in particulariu sfer'a sa de activitate, nu se póte totusi negá, ca scopulu ce 'lu avemu si interesulu generale alu natiunei nóstre reclama pentru anumite afaceri de cultura, intielegerea, asociarea si conlucrarea fratiésca a toturoru trele societati.

On. directiune ne va permite a-i atrage cu asta ocasiune, atentiunea asupra unei atari impregiurari, asupra unei greutati in calea progresului nostru, carea numai cu umerii tutoru trele asociatiuni, se póte invinge.

E infientiarea si sustinerea unei academii de drepturi pentru romanii d'in Austro-Ungari'a. Nu ne vomu lasá aici in desfasiurarea pe largu a causerloru si impregiurariloru, cari confirma urgent'a necesitate a unui atare asiedimentu; cà-ci on. directiune le scie si cunósce intocma. Ne permitemu inse a ve descoperi credinti'a nóstra, ca in impregiurarile de adi, cele trei asociatiuni ale nóstre aru fi chiamate, de a luá initiativ'a acelei intreprinderi. Ele intr'uninduse, aru putea mai usioru, mai curendu si mai bine, cá ori-cine, se realiseze asta idea sublima, asta dorintia generala a natiunei.

Purcediendu d'in credinti'a acésta, „Asociatiunea transilvana pentru literatur'a romana si cultur'a poporului rom.“ in adunarea generala tienuta la 8—10. Aug. 1870 in opidulu Naseudu, la punctulu protocolulu XVII. a luat cu unanimitate o conclusiune despre modalitatea procurarei midiulóceloru necesarie spre infientiarea si sustinerea unei academii romane de drepturi in monarchi'a austro-ungara.

Ne luamu voia a comunicá in alaturare onor. directiuni acea conclusiune in totu cuprinsulu ei (a se vedé §§. 1—6 d'in apelulu alaturatu sub ././, si a ve face fratiésca rugare de a ve da consensulu si d'a ve asociá cu noi la realisarea scopulu indigitatu.

Totu-odata ne permitemu a impartasi onor. directiuni sub ././ apelulu ce acestu comitetu 'lu va esmite dílele aceste càtra publicu in privinti'a colecteloru si sub ././ rugamintea substernuta d'in parte-ne inalt. ministeriu reg. ung. de cultu pentru esoperarea unei sume d'in cutèi'a statulu.

Activitatea si zelulu sacru, pe care on. asoc. etc. 'lu desvelesce pe tóta dio'a intru totu ce privesce cultur'a poporulu nostru, nu ne permite a dubitá, ca on. asoc. acumu numita, nu va lipsi a-si dá totu concursulu seu la fondarea academiei romane, ca prin urmare raporturile, in care vomu intrá in obiectulu acesta, voru stringe inca si mai multu intre noi legamintele de fratie.

O academia romana de drepturi, la care se acurga junimea d'in tóte partile locuite de romani, nu mai suferé intardiare; cà-ci natiunea are lipsa a fi provediuta cu barbati, cari se-i póta bine representá interesele in tóte.

Asteptandu comunicările dvóstre in obiectulu acesta de atáta importantia, suntemu cu fratiésca iubire Ai onor. directiuni

Sibiu, 11. Maiu 1871

stimatori

Comitetulu asociatiunei etc

Bibliografia.

DREPTULU CANONICU alu lui M. BASARABU. Indreptarea legiei lui Dumnedieu, care are tóta judecat'a archierésca de tóte vinele preotiesci si mirenesci etc. Bucuresci, tip. Lucratoriloru asoc., 1871. 4°. p.

II, VI, 422. Pretiulu 24 lei noui.

O publicatiune in adevetu monumentală.

D'in punctulu de vedere alu essecutiunei tipografice este totu ce póte fi mai de lusu: charthia velina, caractere noue si elegante, pagine incadrate, margini fórte mari, pórt'a tiparita cu cenobaru, in fine pretutindeni o mana de maistru.

La inceputulu cartii ne intempina urmatóarele d'in partea editorulu:

„Dreptulu romanu, transportatu in Oriente prin armele si civilisatiunea urbei eterne, s'a desvoltatu aci in doue moduri: pe calea scientiei la greci si pe calea obiceiulu la latinii d'in Daci'a.

„Tóta legislatiunea si jurisprudenti'a bizantina d'in evulu-mediu deriva d'in dreptulu romanu.

„Tóte usurile juridice ale româniloru, ideile loru consvetudinarie, pretensele loru superstitiuni despre maritisiu, proprietate etc., deriva de asemenea d'in dreptulu romanu.

„Romanii inse avura avantagiulu nu numai de a mosteni dela mum'a Rom'a prin traditiune legea nescrisa, dar inca de a-si mai apropria apoi indirectamente totu de acolo prin cultura legea scrisa, luand'o prelucrata de càtra greci séu tradusa de càtra slavi dupa redactiunea gréca.

„Acésta este starea de lucruri, pe care o gasimu noi degiá dela primele momente ale esistentiei politice nedependinti acelor doue state romane dunarene, Moldov'a si Munteni'a: pe de o parte asia numitulu obicei alu pamentulu, adeca dreptulu romanu nescrisu, ér pe de alta parte pravila, adeca dreptulu romanu scrisu, inse nu romanesc si neci latinesce, ci grecesce séu slavonesce.

„Dn. Hajdeu descoperise in 1868 in bibliotec'a nationala d'in Parisu unu esemplariu prescurtat alu Basilicaleloru in limb'a gréca, intrebuintiatu in Romani'a pe la 1400, camu sub domni'a lui Mircea si a lui Alessandru celu Bunu.

„Sub Stefanu celu Mare legea scrisa a Moldovei era bizantinulu Mateiu Vlastares, dar nu in originalulu grecu, ci tradusu slavonesce*).

„Unu esemplariu alu acestei „Pravile,“ scrisu in Iasi la 1495, se afla in monastirea serbéscă Opovo d'in Sirmi'a, unde inse dn. Hajdeu l'au cautatu inzadaru, gasindu numai titlulu perdutulu manuscriptu in catalogulu bibliotecei.

„Totu acolo dumnélui a mai descoperitu doue Nomocanonuri, scrise slavonesce in Romani'a in secolii XV—XVI**).

„Speramu, cà dn. Hajdeu va studiá mai pe largu acésta obscura parte juridica a trecutulu romanu in „Istori'a lui Stefanu celu Mare,“ la care lucréza neincetatu de vreo cinci siese ani.

„Asia dara legea scrisa a romaniloru presupunea d'in partea judecatoriulu cunoscentia a doue limbe straine, gréca si slavica, remanendu tiér'a incognita

*) Dobrowsky, Institutiones lingva, slavicae, Vindob., 1822, p. XIX. — Schaffarik, Geschichte des serbischen Schriftthums, Prag, 1865, p. 123.

**) Hajdeu, Opovo, in diariulu „Traianu,“ 1869, d. 14.

in tóta puterea cuventului pentru poporul de josu si chiar pentru majoritatea cea mare a clerului si a nobletiei.

„Astfelu a fostu până pe la jumatatea secolului XVII, candu Basiliu Lupulu in Moldov'a si Mateiu Basarabu in Munteni'a, cei mai fecúndi civilisatori ai natiunei nóstre, întreprinsesera traducerea legii scrise d'in grecesce si slavonesce in limb'a romana, pentru cá s'o póta întielege fia-care cetatiénu alu statului.

„Lasandu oper'a legislatoriului de peste Milcovu, ne oprimu esclusivamente asupra pretiosului codice, pe care 'lu reproducemu astadi, in sperantia ca binevoitóreá imbratosiare d'in partea publicului ne va permite a face mai in urma totu pe atáta pentru Basiliu Lupulu.

„Eca in ce modu apreciaza dn. Misailu lucrarea lui Mateiu Basarabu:

„Pravil'a cea mare, cá-ci asia 'i este titlu principale, e intrupata d'in 820 pagine folio, XXV nepaginate, 795 paginate in urma.

„Titlulu ei, cetitu într'o limba romanésca populara d'in tempulu nostru, ar fi: Indreptarea legii lui Dumnedieu, coprindiendu tóta judecat'a mirenésca si besericésca, pravil'a santiloru Apostoli, cele siepte sobóre etc.; scrise mai anteu si intocmite d'in mandatiunea si invetiatur'a binecredintiosului imperatu Domnu Ioanu Comnenu, de cuventatoriulu diaconu alu marei beserice a lui Dumnedieu si pazitoriu de pravile dn. Alexie Aristinu; éra acumu antai'a-data tradusa de pre elinesce pre romanesce cu silinti'a si tóta cheltuiél'a prea santitului si de Christosu iubitoriului dn. Stefanu, cu mil'a lui Dumnedieu metropolitu Têgovistei, exarchu plaiuriloru si a tóta Ungro-Vlach'i'a, in Tergovistea, in tipograf'i'a prea luminatului meu dn. Ioanu Mateiu voevodu Basarabu, d'in sant'a metropolia, anulu 1652.

„Intr'alte cuvente, acestu codice este o traductiune a Basilicaleloru si a legiloru canonice a lui Aristinu. O séma de invetiati au privitu lucrarea acésta cá o legislatiune trasa d'in dreptulu Iustinianu, éra altii cá o versiune a Basilicaleloru. In totu casulu, acestu codice, — dupre cumu chiaru dupa titlu se vede, — este unu corpu de legi mai multu canonice, decâtu laice.

„Altii ilu mai cunoscú sub denumirea de Codex Basaraba.

„Acestu codice ne arata, cá betranii nostri erau mai romani decâtu noi, până si in facere de legi.

„Prefati'a Pravilei mari se compune d'in o enciclica a metropolitului Stefanu cátra arhiepiscopi, metropoliti, episcopi, egumeni si preoti, aratatória modului confacerii codicelui. De acolea se vede, cá până a veni la originalulu, dupa care s'a facutu traductiunea ori prepunerea cumu se esprime titlulu, s'au facutu multe si intinse alegeri d'in multe si bogate pra-

vile; cá-ci si Mateiu Voda si metropolitulu Stefanu se feriau a utilisá in lucrarea loru cartile tiparite, fiendu-le téma, cá de candu au inceputu cartile pravoslaviei la man'a ereticiloru, ei n'au lipsitu a nu bagá câte ceva zizania. Ci legiuitorii nostri cátau originale nemolipsite de veninulu eresuriloru lui Calvinu si Luter, séu de dogmele besericeii apusului. Spre acestu scopu n'au lipsitu ei a rescóli totu loculu crestinu d'in Oriente, punenduse in relatiune si cu patriarchulu contempuranu alu Constantinopolei. In fine au aflatu partea ce le trebuia despre dreptulu canonicu la unu Georgie Caridi d'in Triki'a, ce a fostu la noi mare logofetu. Manuscriptulu, dupa cátu e probabilu, este de inaintea inventiunii imprimeriei, déra insocitu de tóte insusirile autenticitatii, care le-a garantatu cá acelu manuscriptu fusese intocmitu d'in ordinulu imperatorului Ioanu Comnenu, cu mare si multa socotintia, de Alexie Rodeanulu (Aristinu). Astufeliu s'a scosu d'in intunerecu la lumina, díce metropolitulu Stefanu, cu buna voia si cu totu sfatulu marelui domnului Ioanu Mateiu voevodu, cá se fia cá o gradina plina de flori mirositóre, séu cá unu vistiériu alu besericeii.

„Acestu codice are putere de dreptu canonicu până in dio'a de astadi.“ . . .*)

Pána ací dn. Misailu.

Cele de mai susu demonstra pe deplinu importantia editiunei de fatia.

Acésta importantisima publicatiune, egalamente necesaria pentru istoricu si filologu, pentru popa si advocatu, pentru omu de teoria si omu de practica, se datoresce initiativei unei societati de diletanti, dela care sarcin'a a trecutú apoi neterminata la dn. tipografu Scarlatu Walter, strainu prin nume si prin origine, dar pe deplinu romanisatu prin loculu nascerii, prin educatiune, prin simtiemente. (Col. lui Tr.)

Au esitu de sub tipariu:

Opurele lui Caiu Corneliu Tacitu,

traduse de G. I. Munteanu, directoriu si profesoriu la gimnasiulu romanescu gr. or. d'in Brasiovu, membru alu societatei academice rom. d'in Bucuresci etc.

Date in tipariu sub auspiciile societatei academice dupa decessulu d'in viétia a traductoriului. Biograf'i'a lui G. I. Munteanu alaturata. Sibiu. Tipariulu tipografiei lui S. Filtsch (W. Krafft) 1871. 8° midiulocu 39 1/2 cole, séu 614 pag. si totusi pretiulu numai 2 fiorini 80 cr. séu 6 lei noi.*)

Acestu opu se póte trage prin tóte librariile d'in tíera, cumu si de-a dreptulu dela redactiunea „Transilvaniei.“

(Venitulu curatu cátu se va potea scóte d'in pretiulu acestei carti, e destinatu de cátra societatea academica romana in ajutoriulu veduvei si alu orfanului remasu dupa repausatulu.)

*) Epoc'a lui Mateiu Basarabu, Bucuresci, 1866, p. 100.